

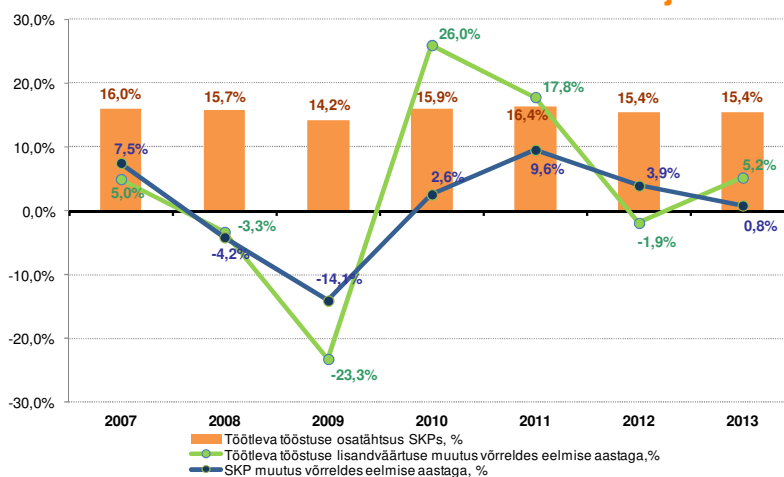
Eesti majanduse visioon: hajutatud riskide ja vähese vaesusega

Robert Kitt, Swedbanki ettevõtete panganduse juht

„Puiduga jõuame kiiremini kaugemale“ seminar 26.03.2014

Töötleva tööstuse osatähtsus Eesti majanduses

Riik/Liit	Suhtarv*
Tšehhi	25,1%
Ungari	22,6%
Slovakkia	21,9%
Saksamaa	21,8%
Sloveenia	21,3%
Leedu	20,5%
Šveits	18,6%
Austria	18,3%
Poola	17,5%
Euroola	15,7%
Horvaatia	15,6%
Itaalia	15,5%
Eesti	15,4%
Euroopa Liit	15,1%
Soome	14,9%
Rootsi	14,8%
Läti	14,0%

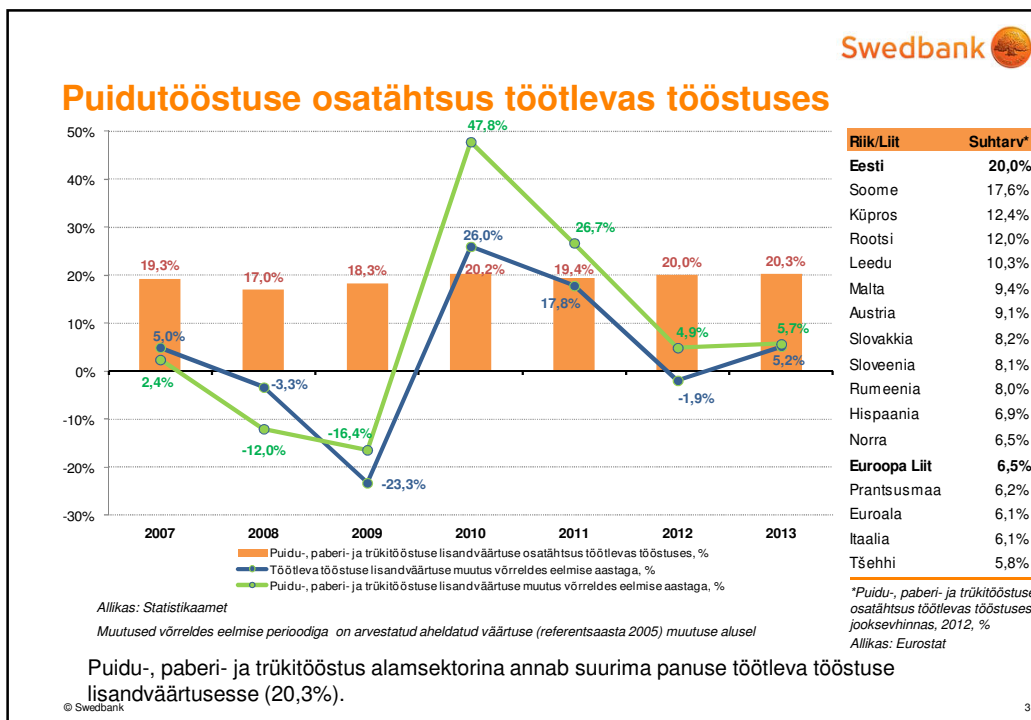
Allikas: Statistikaamet

Muutused võrreldes eelmise perioodiga on arvestatud aheldatud väärtuse (referentsaasta 2005) muutuse alusel

Töötlev tööstus sektorina annab suurima panuse SKPsse (15,4%).

*Töötleva tööstuse osatähtsus riigi SKPs, jooksev hinnas, 2013, %

Allikas: Eurostat

Swedbank

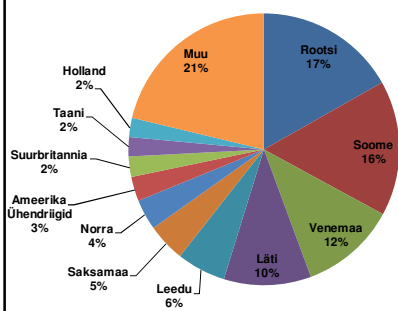
Väikeriigi konkurentsieelis on olla III tööstusrevolutsiooni lipulaev. Eesti viimase aja eduloo taga on suur hulk eksportivaid tööstusettevõtteid

- III tööstusrevolutsiooni ideeks (The Economist, April 21, 2012) on seeriatoodangu võrdsustamine individuaalse lahendusega. Toimub tootmise tagasitulek inseneride ja tarbijate juurde
- Väikeste majanduste eeliseks on **paindlikkus, kiirus ja orienteeritus väikestele kogustele**. Lisaks **kvaliteet, kiire logistika, ärikultuur**
- Põhimõttelised märksõnad
  - Avatus ja rahvusvaheline konkurents
  - Sallivus ja ideede mitmekesisus
  - Iseseisvus ja vastutus
- Peale kriisijärgset taastumist on **tööjõukulude kasv hakanud taas edestama lisandväärtuse kasvu => tulemuseks ettevõtete madalam kasumlikkus**
- Samas on oluline, et **jätakuks inimesi, kes on võimelised tööstusettevõtetes töötama**

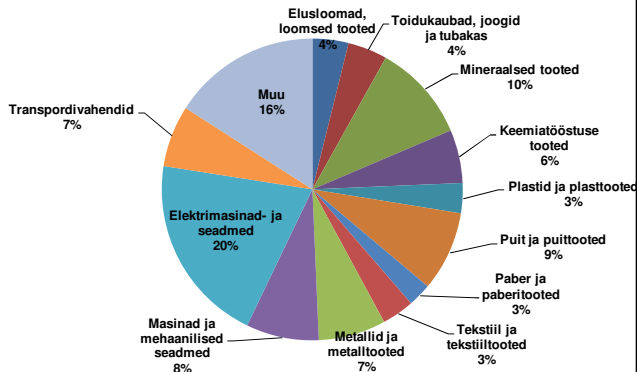
© Swedbank

Eesti ei ole banaanivabariik: eksport on hajutatud nii riikide kui ka toodete lõikes

Eksport riikide lõikes, 2013

Eksport kaubagruppide lõikes, 2013

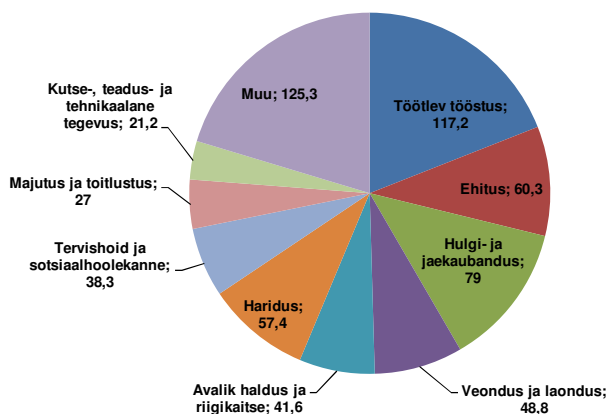
Allikas: Statistikaamet

© Swedbank

5

Ka tööhõive on küllalt hajutatud

Hõivatud tegevusala järgi, tuhat hõivatut, 2013 IV kv.

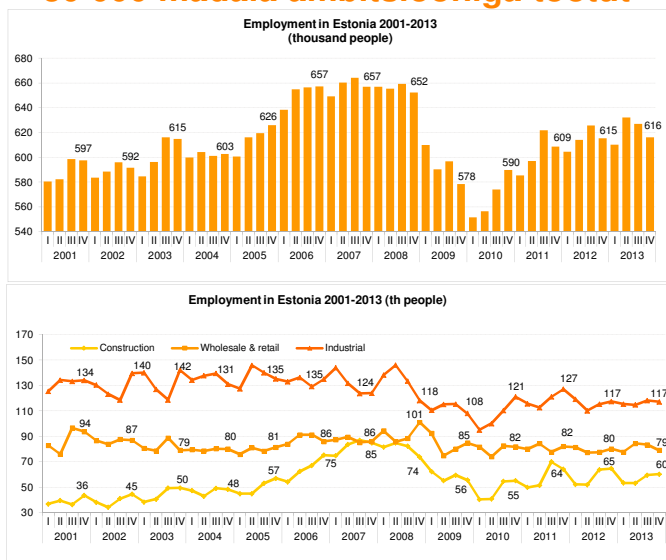

Allikas: Statistikaamet

© Swedbank

6

Eesti majanduse ja tööstuse pikaajaline probleem on 30 000 madala ambitsiooniga töötut

© Swedbank

7

2013 IV kvartali tööhõive
616 tuhat inimest.
Tööpuudus 8,7%

Keskmine hõive 2000-2010

- Eesti kokku 605 000
- Töötlev tööstus 128 100
- Kaubandus 83 100
- Ehitus 53 900

Kõige madalam hõive
2010 I kvartalis -
553 600 inimest

Tööturul on hõivatute arv
püsinud üle 600 tuhande alates
2011 III kvartalist

Eestis on kaks tööjõuturgu: tööstuses on tööjõupuudus, kuid enamus töötutest ei kvalifitseeru...

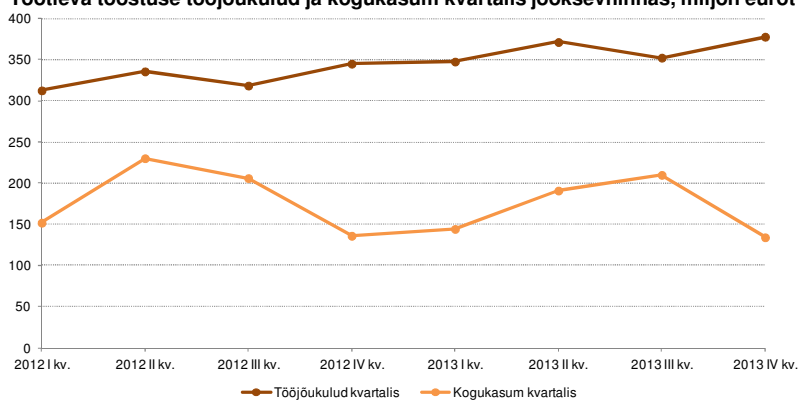
- **Eestis puuduvad tööstusettevõtetesse sobivad inimesed.** Probleem on püsinud juba mitu aastat. Viimasel ajal on defitsiit kasvanud ka Põhjamaadest pärit tööstusettevõtete tugiteenustesse otsitavate inimeste hulgas (raamatupidamine, finantsjuhtimine, müük). **Enam kui pooltel tööstusettevõtetel on keskmine brutokuupalk üle 1000 euro.**
- **Oma aega ja füüsilist kohaolekut müüvate inimeste valikud on piiratud.** Tihti asuvad need inimesed just sellises piirkonnas, kuhu ettevõtted ei julge tööjõu defitsiidi kartuses tulla. Siia kuuluvad näiteks kaubanduses töötavad inimesed. Suurte **kaubandus-ettevõtete keskmised brutokuupalgad on vahemikus 450-700 eurot.**
- **Emigratsioon toimub teises grupis ja see on kõige ohtlikum tendents Eesti riigi, keele ja kultuuri säilimisel.**

© Swedbank

8

Tulemus: Tööjõukulude kasv on hakanud edestama kasumi kasvu

Töötleva tööstuse tööjõukulud ja kogukasum kvartalis jooksevhinnas, miljon eurot

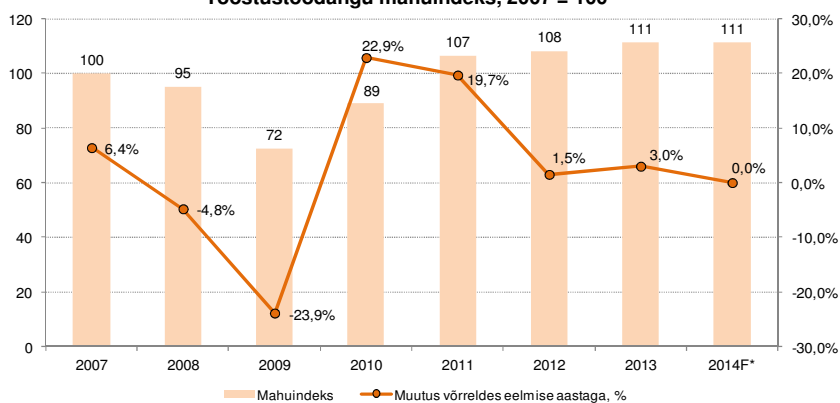
Allikas: Statistikaameti lühiajastatistika

Tööjõukulud on aastaga kasvanud +10,5%, kogukasum -6,2%; puidutööstuses vastavalt +13,2% ja +11,6%.

© Swedbank 9

Tööstustoodangu maht on stabiliseerunud

Tööstustoodangu mahuindeks, 2007 = 100

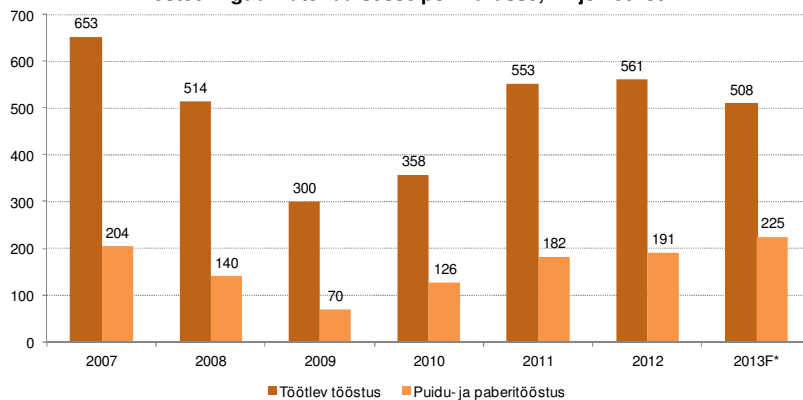
Allikas: Statistikaamet

*Swedbanki prognoos

© Swedbank 10

Investeeringute maht tööstuses on langenud

Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, miljon eurot

Allikas: Statistikaamet

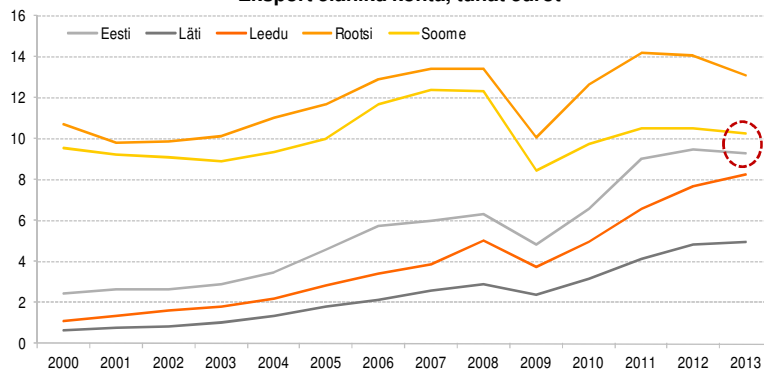
*2013 hinnanguline investeeringute maht põhineb Statistikaameti lühiajastatistika muutusel

2012 moodustas puidu- ja paberitööstus 34% töötleva tööstuse koguinvesteeringutest materiaalsesse põhivarasse. 2013F: 44%

© Swedbank 11

Eesti võime eksportida Soomega samal tasemel - võimalus arenguhüppeks

Eksport elaniku kohta, tuhat eurot

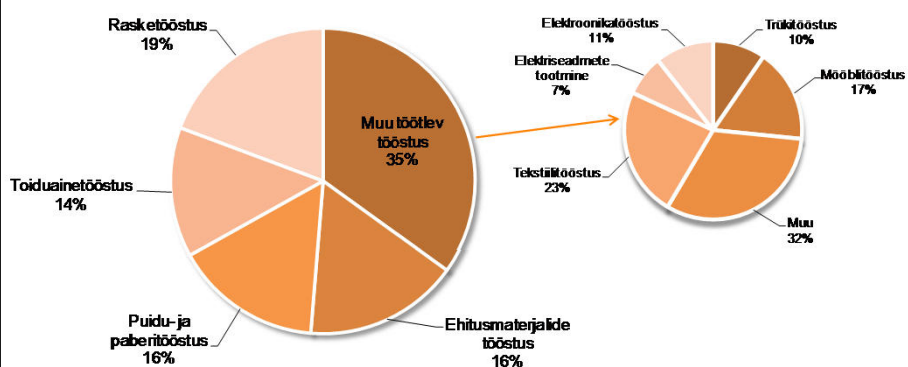
Allikas: Eurostat

© Swedbank 12

Kuidas läheb Eesti tööstusel? Küsitlesime 300 töösturit...

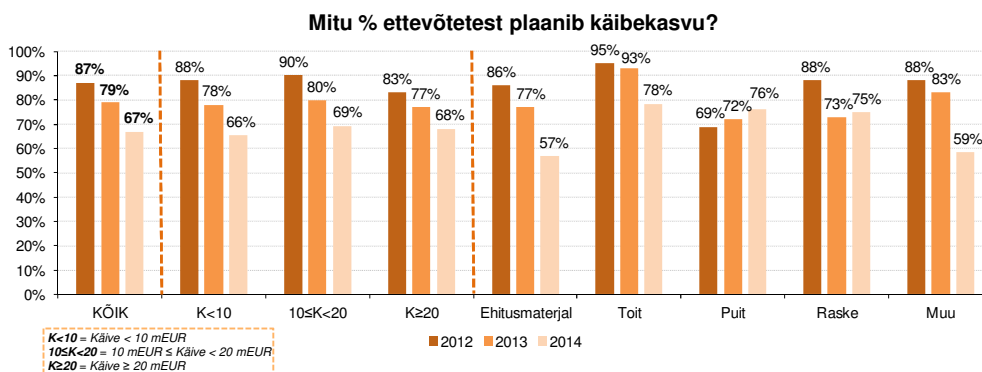
Uurisime ligi 300 tööstusettevõtte arvamusi

Uuritud ettevõtetest 50% olid üle 8,0 miljoni ja 50% alla 8,0 miljoni eurose käibega. Küsitluses osalenud puidutöösturite mediaankäibeks kujunes 8,8 miljonit eurot.

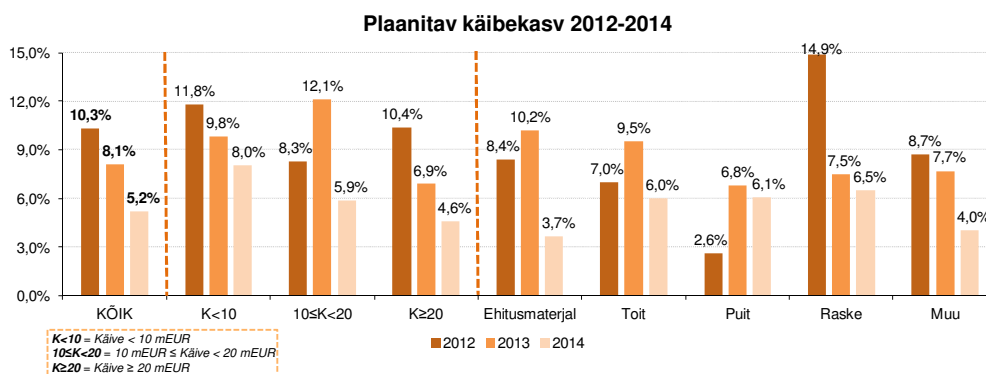
Puidutööstuses on kindlustunne kasvanud

76% ootab käibekasvu

Vastupidiselt üldisele trendile on optimism puidutööstuses tõusnud. Vähem optimistlikud on ehitusmaterjalide tööstus ja muu töötlev tööstus.

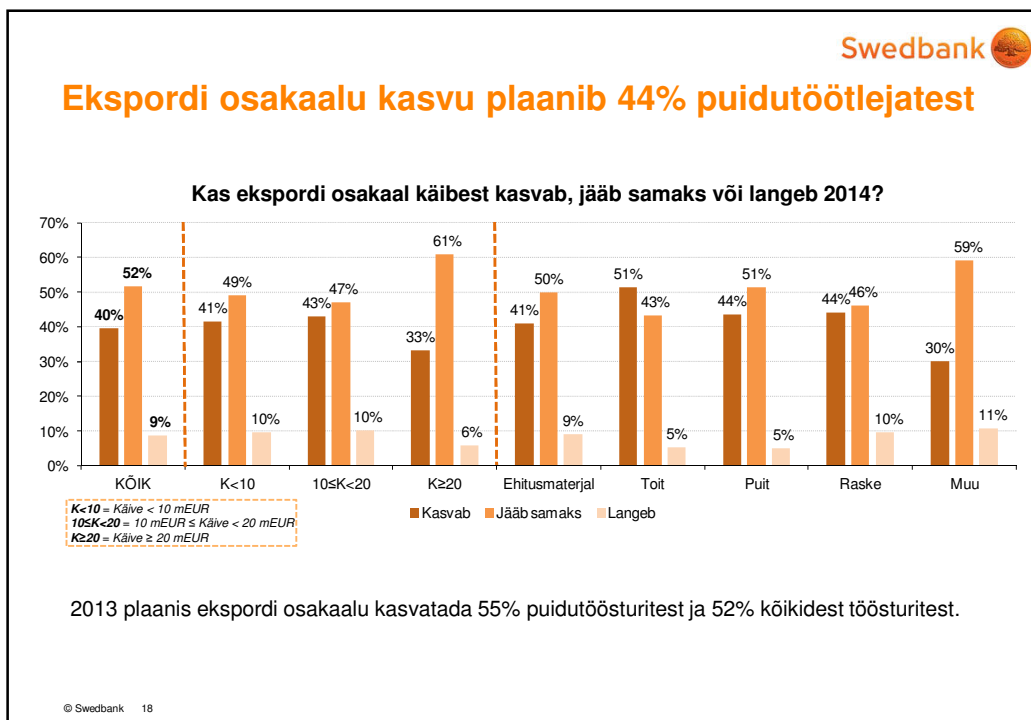
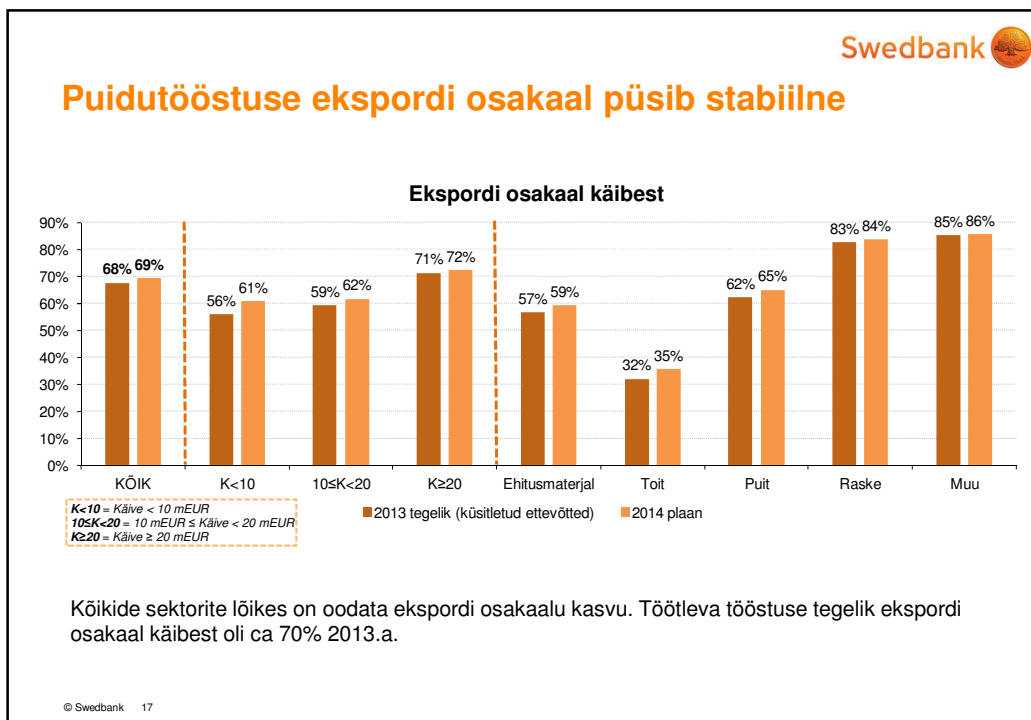
Puidutööstus plaanib keskmiselt 6% käivet kasvatada

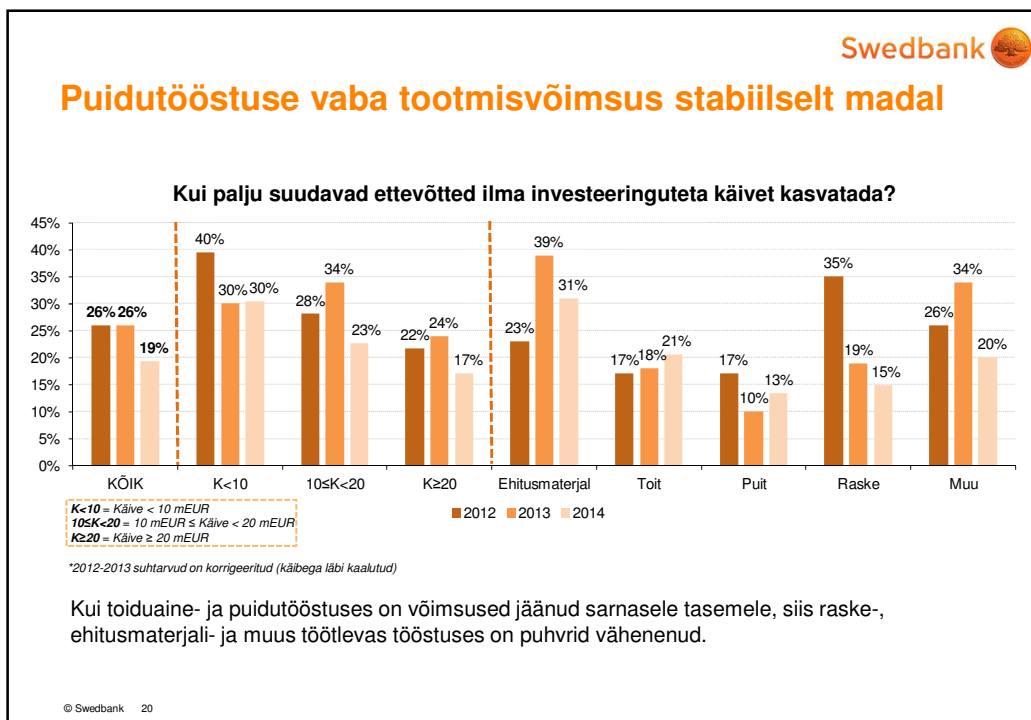
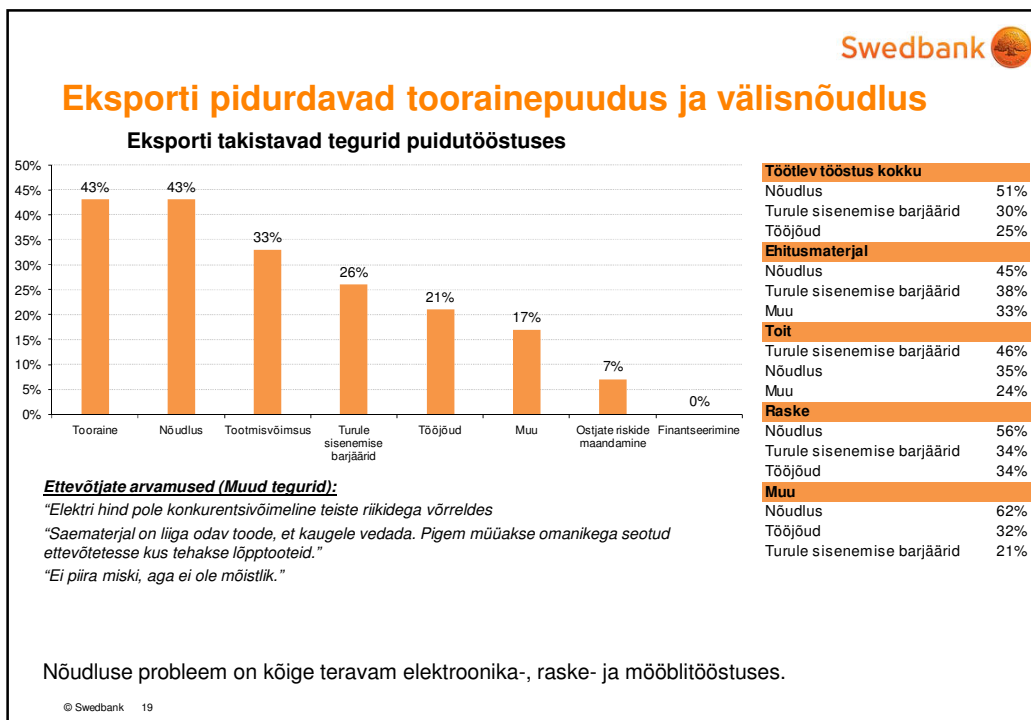

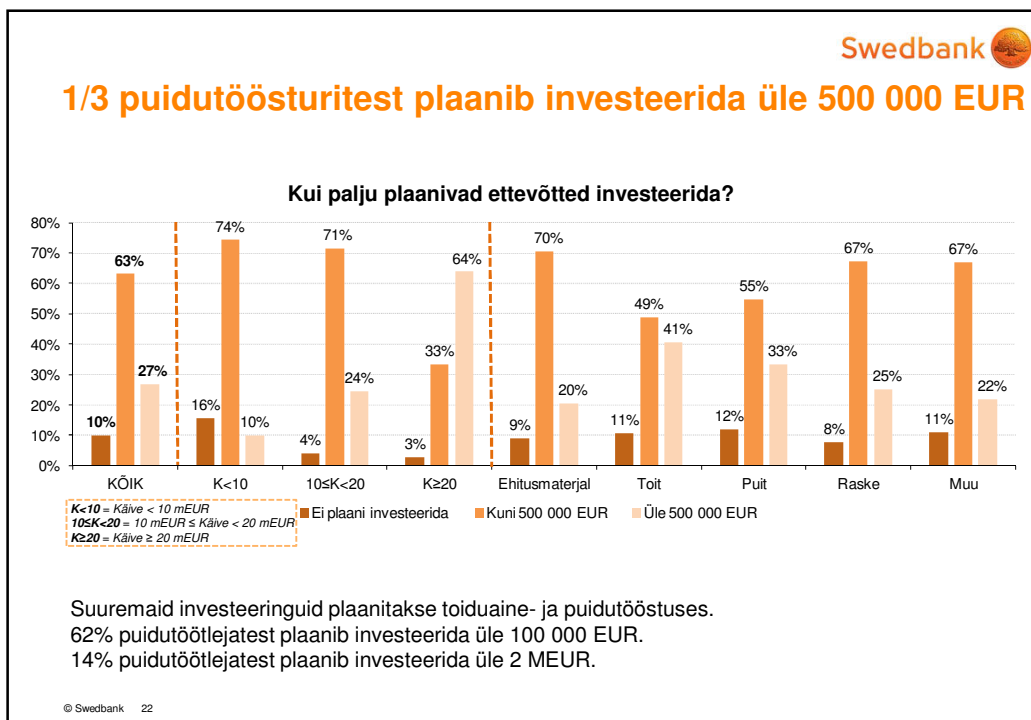
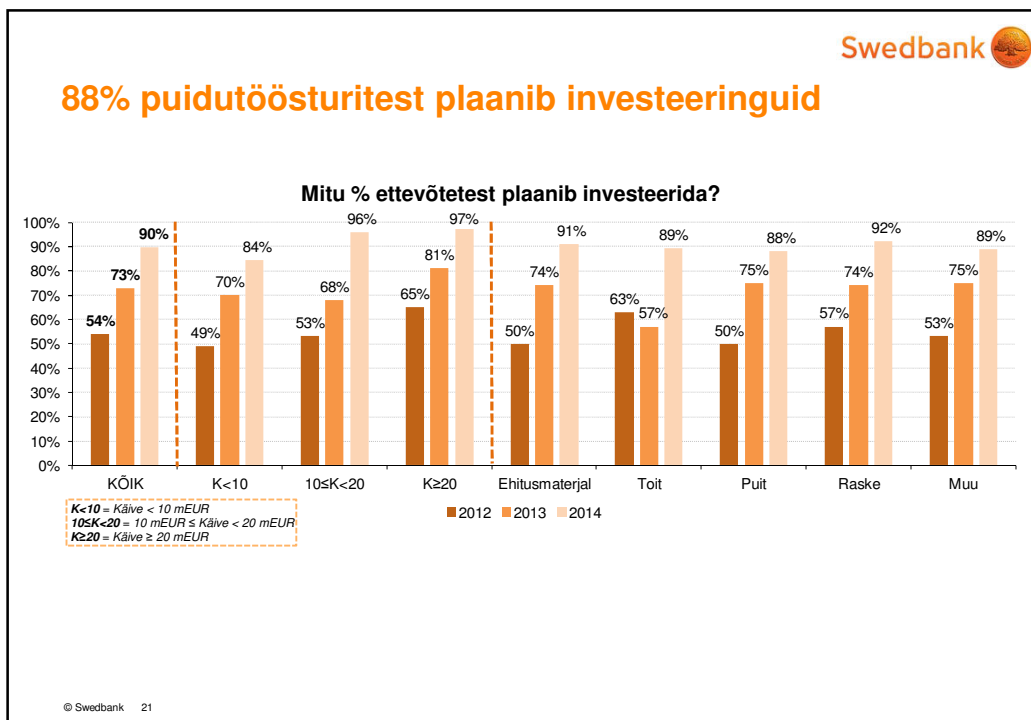
Väikeettevõtted plaanivad suurettevõtetest kiiremat kasvu.

2013 plaanisid tööstusettevõtted käibekasvuks +8,1%, tegelik +6,6% (Allikas: Statistikaameti lühiajastatistika).
 2012 plaaniti kasvuks +10,3%, tegelik +4,3% (Allikas: Statistikaameti aastastatistika).

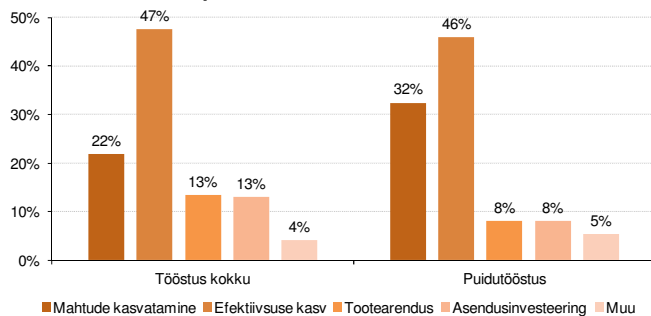

Efektiivsus fookuses

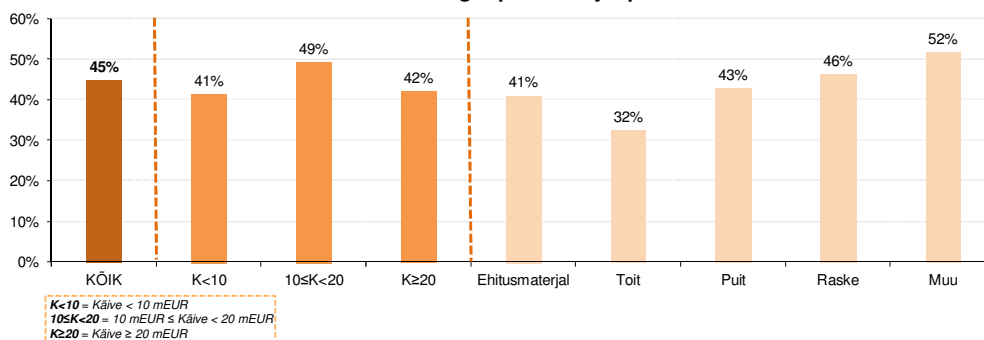
Millesse plaanivad ettevõtted investeerida?

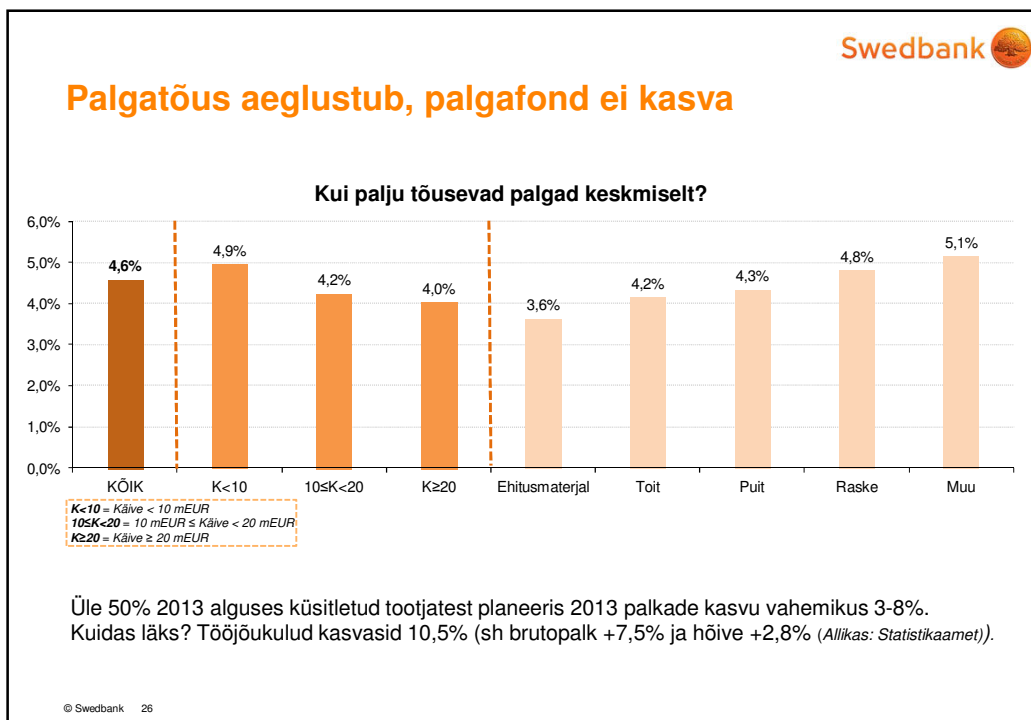
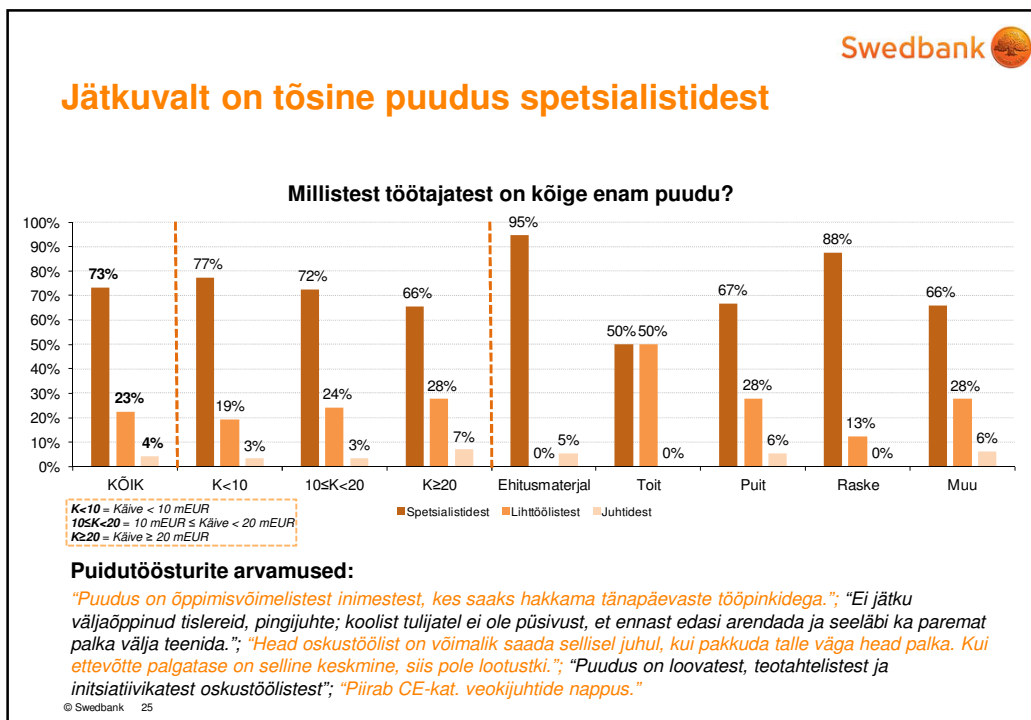

Mahtudesse investeerimine on puidutööstuses tõusnud (19% 2012 vs 32% 2013).

Piiratud tööjõuga hakatakse harjuma

Kas ettevõtete arengut piirab tööjõupuudus?

Mis takistab puidutöösturite arengut?

Takistav tegur	Vastanute, %	Ettevõtjate arvamused:
Tooraine puudus	27,5%	"Investeeringud oleks väga kapitalimahukad ja enne kui nõudluse poolt kasvamas ei nähta, investeerimise riski ei võta."
Tooraine kõrge/volatiivne hind	22,5%	"Turu ebastabiilsus, uute müügikohtade leidmine, sessoonsus ja sõltuvus ilmastukuoludest"
Nõrk nõudlus	20,0%	"Nõudluse muutus, tooraine hinnakõikumised"
Regulatsioonid	10,0%	"Toorme nappus ja hinnasurve, sihtturgudel konkurents suur ja müügihinnad surve"
Mahukad investeeringud	7,5%	"Riigipoolne ülereguleerimine"
Tööjõupuudus	7,5%	"Elektri- ja gaasihind hind pole konkurentsivõimelised teiste riikidega võrreldes."
Tihe konkurents	7,5%	"Konkurents toormeturul subsideeritud turuosalistega"
Ebaaus/ebavõrdne konkurents	5,0%	"Tooraine kättesaadavus, mis on põhjustatud suure osa Eesti metsamaa planeeritud majandamisest väljasolekust, erinevad põhjused siin"
Kõrged maksud	5,0%	"Oskustöölise nappus"
Mitte midagi	2,5%	"Puidu transport ja ka transport tööstuses ja metsas ei ole naaberriikidega võrreldes konkurents; samuti maksud on kõrgemad."
Välisurule sisenemise barjäärid	2,5%	
Muu	10,0%	

Kuidas plaanivad puidutöösturid lisandväärtust kasvatada?

Planeeritud meetodid lisandväärtuse kasvatamiseks	Vastanute, %	Ettevõtjate plaanid:
Kasvatades efektiivsust	55,3%	"Tootes kõrgema kvaliteediga tooteid turgudele, kus maksejõud on parem."
Efektiivistades tootmisprotsesse	81,0%	"Tootmise efektiivistamise ja tööjõu vähendamisega"
Investeeringutes tootmistehnoloogiasse	64,7%	"Efektiivsus, juhtimisvõtted (töötajate pidev arendamine), tööohutuskultuuri kasvatamine, automatiseerimine, kvaliteedi parendamine."
Valmistades kõrgema lisandväärtusega tooteid	28,9%	"Liigume väärtusahelas edasi lõpptootete lähemale."
Kasvatades toodangumahtu	10,5%	"Olemasoleva seadmepargi efektiivsema kasutamisega"
Laiendades tootevalikut	2,6%	"Toodangu pakendamine vastavalt sihtturgude erinevatele nõuetele"
Investeeringutes töötajate kompetentsi	2,6%	"Premiumkvaliteediga toodete mahu suurendamisega"
Sisenedes uutele turgudele	2,6%	"Protesside automatiseerimisega"
Pakkudes lisateenuseid	2,6%	"Uue efektiivsema tehnoloogia kasutuselevõtmine"

Kokkuvõte

- Puidutöösturite kindlustunne on tõusnud. 76% plaanib käibekasvu.
  - Puidutöösturid plaanivad keskmiselt 6,1% käibekasvu (2013: 6,8% 2012: 2,6%).
  - Tooraine kättesaadavus ja välisnõudlus on puidutööstuse eksportööride suurimateks väljakutseteks (43% vastanutest), kuid finantseerimist ei peeta probleemiks.
  - Statistikaameti lühiajastatistika näitab, et 2013 tööstusettevõtete tööjõukulud kasvasid 10,5%, kuid kasumid kahanesid 6,2%. Seevastu puidutööstuses on suudetud nii palka tõsta kui kasumit suurendada.
  - Kasumi kasvatamisel on fookuses efektiivsus (55%) ja väärtusahelas ülespoole liikumine (29%).
- 88% puidutöösturitest plaanib investeringuid.
  - Vaba tootmisvõimekust on veidi parandatud (10%>13%), ent on endiselt madal ja jääb alla tööstuse keskmisele tasemele (19%).
  - Investeringute fookuses on efektiivsus (46%), millega pareeritakse tööjõukulude edasist kasvu.
  - 14% puidutöösturitest plaanib investeerida üle €2m; 62% üle €0,5m
- Piiratud tööjõud ei tule enam uudisena.
  - Tööjõupuudust tunnetab 43% puidutöösturitest (2/3 spetsialistidest; 1/3 lihttöölisest)
  - Palgakasv aeglustub, puidutöösturite prognoos +4,3%
- #1: Investeringute vajadus püsib kõrge: Vabade ressursside tase on madal ning tööjõupuudus kasvanud.
- #2: Ettevõtjakindlus (ingl. k. *manufacturing confidence*): Massiivset investeerimist hoiab tagasi tooraine kättesaadavus ja ebakindel (välis)nõudlus. Finantseerimise ei ole probleem.

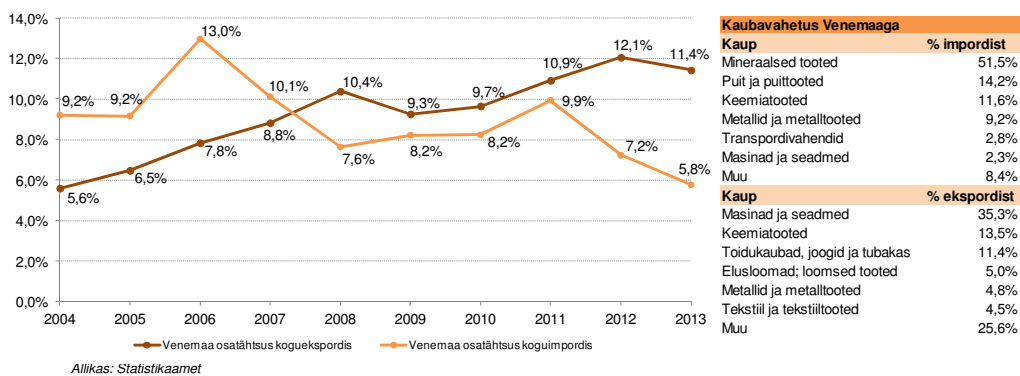
Jätikumõtted... Kas rahvuslik rikkus: puit, toit ja põlevkivi suudavad Eesti edulugu kasvatada?

- 2008. aasta kriis on selja taga ning sellisel kujul on ka oht möödas. 2010 – 2012 taastumine baseerus laiapõhjalisel ekspordil. Majanduses on ka täna riskid küllalt hajutatud, mis loob Eestile strateegilise eelise.
- Eesti pikaajaline probleem on madala lisaväärtusega töökohtade loomine. Ehk teiste sõnadega, õnne ja rikkuse saavutamiseks tuleb tegeleda vaesuse vähendamisega
- 2014. aasta alguses on puidutöösturid ühed optimistlikeimastest. See baseerub konkurentsieelise tunnetamisel maailmas.
- Puit (ning ka toit ja põlevkivi) on Eesti tööstuse loomulikud eelised. Koos IT-ga (teenustest) tasub siit otsida järgmise perioodi kasvumootorit.

Lugemist

- Robert Kitt, Komplekssed sotsiaalsüsteemid, Akadeemia 10/2011
- Robert Kitt, Economic decision making: application of the theory of complex systems. Avaldatud kogumikus Chaos Theory in Politics, Springer, 2014
- Robert Kitt, Eesti majanduse Visioon: hajutatud riskide ja vähese vaesusega, Akadeemia 3/2014

Lisa: Venemaa osatähtsus Eesti väliskaubanduses

2013 oli Venemaa ekspordis tähtsuselt kolmas ja impordis tähtsuselt seitsmes partner.